Justina Stankevičiūtė

Subačiaus gatvė 26

Misionierių vienuolyno statinių ansamblio (UK 761) ir Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastato (UK 33915) teritorijose, sklype Subačiaus g. 26, Vilniuje, kuriame planuojama statyti 4610 m² dydžio pastatą, UAB „Misionierių sodai“ užsakymu KVP atliko žvalgomuosius ir detaliuosius tyrimus. Būsimo pastato Š ir P vietose 2015 m. gegužės–gruodžio mėnesiais ištirtas 3325 m² dydžio plotas, PV dalyje (projektuojamos elektros transformatorinės vietoje) iki saugaus 2,6 m gylio ištirti du 2x1 m dydžio šurfai. Tyrimai dėl laiko stokos nebuvo baigti, juos planuojama pratęsti 2016 m.

Iš istorinių duomenų žinome, kad tyrinėtoje teritorijoje XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje telkėsi amatininkai. Teritoriją, kurioje šiuo metu stovi buvęs Misionierių vienuolyno pastatų kompleksas, XVII a. įsigijo LDK didikas, Vilniaus vyskupijos sufraganas Jeronimas Sanguška. 1640 m. jis pradėjo čia statyti triaukščius renesansinius rūmus (pastatas išlikęs iki šių dienų). Po jo mirties 1657 m. rūmai atiteko vienuoliams bernardinams, kurie rūmus pardavė didikams Radviloms. 1687 m. Kotryna Radvilienė rūmus padovanojo vienuoliams misionieriams, kurie juose įsikūrė. Jie prie rūmų 1695–1730 m. pastatė Viešpaties Dangun Žengimo bažnyčią. Tuo pačiu metu vienuolyno teritorija išsiplėtė V kryptimi ir apjungė buvusias amatininkų dirbtuves, o jų vietose įkurti sodai, kurie XVIII a. pabaigoje aptverti mūrine tvora.

1320 posesijos R pakraštyje, dabartinio sklypo V dalyje, 1787–1791 m. pastatytas triaukštis mūrinis vaikų prieglaudos pastatas. Jis buvo U raidės formos, 3 korpusų – ilgasis pagrindinis korpusas orientuotas Š–P kryptimi, Š korpusas didesnis už P, kuris glaudėsi prie Subačiaus gatvės.

Subačiaus g. 26 sklypas anksčiau tyrinėtas du kartus. 2008 m. T. Poška jame ištyrė 9 bendro 100,5 m² ploto perkasas. Tyrimų metu sklypo Š dalyje fiksuotas iki 3,7 m storio kultūrinis sluoksnis. Sklypo P dalyje, apie 1,3 m gylyje surastas fragmentiškai išlikęs XVI a. netašytų akmenų grindinys, po kuriuo glūdi 40 cm storio XVI a. sluoksnis. Vietomis šis sluoksnis sunaikintas (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 408–409).

2013 m. žvalgomuosius tyrimus sklype atliko R. Šiaulinskas, ištyręs 8 šurfus (bendro 16 m² ploto). Sklypo PR dalyje fiksuoti nuo 50 cm iki 2,4 m storio piltiniai XX a. sluoksniai, po kuriais iki įžemio (smėlio) glūdi 0,3–2 m storio XVI a. pabaigos – XVIII a. sluoksniai. Vidinio kiemo centrinėje ir V dalyse fiksuoti 0,5–2,2 m storio piltiniai XX a. sluoksniai, po kuriais iš karto atidengtas įžemis – smėlis. Nustatyta, jog pastatų aplinkoje ankstyvesni kultūriniai sluoksniai nukasti statant pastatus ir formuojant jų aplinką (*ATL 2013 metai*, V., 2014, p. 380–381).

Sklypo Š dalyje tirti iki 2,7 m storio kultūriniai sluoksniai, kurie storėja ir nuolaidėja Š kryptimi. Šalia buvusios misionierių ligoninės pastato fiksuoti XX a. II pusės piltiniai sluoksniai. Likusioje dalyje 0,5–2 m storio sluoksniai yra archeologiškai nevertingi, suformuoti XIX–XX a. Po jais glūdi iki 1 m storio XVI a. pabaigos – XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontas su to meto duobėmis ir XVI a. pabaigos medinio užstatymo liekanomis.

Sklypo P dalyje bendras XVI–XX a. datuojamo kultūrinio sluoksnio storis siekia 1,9–2,2 m. Vertingas XVI–XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontas fiksuotas nuo 1,2 m gylio.

XVII a. sluoksniuose gausu radinių, tarp kurių dažnai pasitaiko deformuotų, brokuotų koklių (1: 2,4 pav.). XVI a. pabaigos sluoksniuose radinių mažiau, vyrauja įvairių indų šukės, tarp kurių pasitaiko ir retesnių formų bei puošybos keramikos (1:1 pav.).

Ankstyviausi aptikti žmonių veiklos pėdsakai datuojami XV a. Vadinamajame pirminiame sluoksnyje aptikta XV a. metalinių dirbinių (žiedų, žvangutis ir peiliukas) ir nedatuotų keramikos šukių – rudos (rusvos) molio masės su gausiomis ir stambiomis grūsto granito priemaišomis. Dalis šukių perdegusios, todėl įgavusios pilką spalvą. Kai kurios petelio srityje puoštos bangele. Ši keramika skiriasi nuo aptiktos XVI a. pabaigos sluoksniuose tiek molio mase, tiek apdirbimu – pirminiame sluoksnyje rasta keramika kur kas grubesnė.

Preliminariai XV–XVI a. I puse datuojamas ir šviesiai pilko smėlingo grunto su moliu sluoksnis (plotas 2), kuriame rasta su metalų apdirbimu siejamų radinių (tiglių fragmentų, vario lašelių). Šio sluoksnio datavimą galbūt būtų įmanoma patikslinti, tiriant į P nuo ploto 2. Visgi matyti, jog žmonių veikla XV a. šioje teritorijoje nebuvo intensyvi.

Pirminis paviršius išlikęs labai fragmentiškai, tačiau pavyko nustatyti, jog reljefas tiriamoje teritorijoje nuolaidėjo Š kryptimi. Žemės paviršius iki XVI a. pabaigos P dalyje buvo maždaug vienodame lygmenyje, apytikriai ties H_{abs} 131,86 m, o Š dalyje reljefas žemėjo Š kryptimi ir Š tirtame taške buvo H_{abs} 126,80 m aukštyje.

XVI a. pabaigoje veikla tiriamoje teritorijoje labai suintensyvėjo: susidarė iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta dubeninių koklių bei buitinės keramikos fragmentų. Šiuo laikotarpiu datuojama ir dalis medinių pastatų liekanų. Ploto Š dalyje aptiktos bent 4 įžemyje įgilintų medinių pastatų liekanos (duo-

1 pav. Radiniai: 1 – puodo šukė, rasta XVI a. pabaigos sluoksnyje; 2 – XVII a. II pusės sluoksnyje rastas deformuotas koklis; 3 – herbinio koklio dalis su Jeronimo Sanguškos herbu; 4 – herbinis brokuotas koklis; 5 – herbinio koklio su „Pogon" herbu dalis; 6 – herbinio koklio su Zavišų šeimos herbu dalis; 7 – herbinio koklio dalis. P. Dobeikio nuotr.

Fig. 1. Finds: 1 – a potsherd discovered in the late 16th-century layer; 2 – a deformed stove tile found in the layer from the second half of the 17th century; 3 – part of an armorial stove tile with the coat-of-arms of Jeronimas Sanguška; 4 – a waster armorial stove tile; 5 – an armorial stove tile with part of the Pogon coat-of-arms; 6 – an armorial stove tile with part of the coat-of-arms of the Zaviša family; 7 – part of an armorial stove tile

bės 4, 10, 17/20, 19). Pastatai buvo 5x4; 5,2x3,4; 5,2x5,3; 3x2,8 m dydžio, nejudintame grunte įkasti iki 1,6; 2,6; 1,58 ir 1,75 m gylio, todėl didžiausia tikimybė, jog tai buvo mediniai rūsiai – saugyklos. Ploto 1 R dalyje aptiktos įžemyje išlikusių stulpaviečių ir kitų medinių konstrukcijų liekanos leidžia manyti, jog galbūt statyti ir antžeminiai pastatai. Atrodo, jog Š dalyje patys ankstyviausi buvo pastatai B ir D. Pastato C duobė tikriausiai užpilta XVI a. III ketvirtyje, nes duobės užpylime rastas paskleistas Aleksandro 9 denarų, Žygimanto Augusto 5 pusdenarių ir 6 denarų lobis, kuriame pasitaikė ir reta iš Moldavijos atkeliavusi moneta – Stepono II sidabrinis grašis (2 pav.). Iš viso rasta 21 moneta, tačiau jų galėjo būti ir daugiau, nes dalis duobės patenka po XVII a. pastatyta krosnimi C, todėl ji nebuvo iki galo ištirta.

Dabartinio sklypo P dalyje XVI a. pabaigoje atsiradęs medinis užstatymas iš esmės buvo toks pat – aptiktos medinio *rūsio* liekanos (3 pav.). Jam iškasta 5,6 m pločio R–V kryptimi ir daugiau nei 5,2 m ilgio Š–P kryptimi duobė (ji iki galo neištirta). Ties H_{abs} 130,18 m altitude buvo atidengtos netašytais akmenimis grįstos grindys, virš kurių susidaręs iki 10 cm storio tamsiai pilko grunto su pavieniais angliukais sluoksnis. Grindys išgrįstos labai netolygiai iš įvairaus dydžio akmenų. Pirmasis pastato vainikas dėtas šalia grindų. Sprendžiant pagal jas, rūsys buvęs 4,3 m pločio (R–V kryptimi), o atidengtas ilgis – 3,6 m. Statant rūsį suformuotame sluoksnyje ir ant grindų rasta Aleksandro denarų bei XV a. Prahos grašis, leidžiantis jį datuoti kiek tiksliau – XVI a. pradžia. Šalia aptikta dar bent vieno 5 m pločio ir bent 4,25 m ilgio (iki galo neatidengta) medinio įgilinto pastato liekanų (pastatas F), šalia kurio, atrodo, yra buvęs priestatas ar kitas menkavertis statinys (pastatas G).

0 2 cm

2 pav. Moldavija, Stepono II sidabrinis grašis. P. Dobeikio nuotr.

Fig. 2. A Moldavia, Stephen II silver groat

Plote 2 įžemyje išlikusių medinių struktūrų (stulpaviečių ir kt.) liekanos rodo čia buvus ir daugiau medinių statinių, tačiau kol kas buvusio užstatymo rekonstruoti nepavyko.

XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje kiemai pradėti grįsti akmenimis. Šiuo laikotarpiu žemės paviršius P dalyje buvęs nelabai lygus, maždaug ties H_{abs} 132,33–132,72 m altitude, o Š – kaip visada nuolaidėjo Š kryptimi ir išlikusio grindinio vietoje buvo H_{abs} 127,25–127,60 m aukštyje. Tuo pačiu laikotarpiu P dalyje stovėjo ir medinis pastatas su akmeniniais pamatais. Tyrimų metu aptiktas tik išlikęs apatinis vainikas, sukrautas iš apie 40x20x20–50x30x30 cm dydžio netašytų, skiediniu nerištų akmenų. Akmenys krauti viena eile, gražiai dedant vieną šalia kito. Atidengta visa pastato Š sienos pamatinė dalis ir iš dalies R ir V sienų dalys. Jos orientuotos ŠV–PR kryptimi ir tęsėsi už tyrimų ploto P pjūvio. Vidus buvo išpiltas geltono smėlio sluoksniu, ant kurio tikriausiai buvo įrengtos grindys, tačiau jų pėdsakų neaptikta. Akmenys sukrauti virš XVI a. pabaigos sluoksnio.

Tyrimų rezultatus patvirtina istoriniai duomenys, kuriuose teigiama, jog šioje vietoje XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje telkėsi amatininkų dirbtuvės. Plote 2 aptikta su metalų apdirbimu siejamų radinių, kurie preliminariai datuojami XV–XVI a. I puse. Teritorijos Š dalyje jau nuo XVI a. pabaigos veikė keramikos dirb-

tuvės. Aptikta keramikos degimo *krosnis* (krosnis C) (4 pav.). H_{abs} 127,17–127,21 m aukštyje po tamsiai pilku XVII a. II pusės sluoksniu atidengtas išlikusio krosnies mūro viršus – Š sienelė. Jos vidus buvo užpiltas griuvenų ir pilko

3 pav. Medinių XVI–XVII a. rūsių grindų vaizdas iš V. J. Stankevičiūtės nuotr.

Fig. 3. The floor, as seen from the W, of a wooden 16th–17th-century basement

4 pav. Krosnies C vidus iš P. J. Stankevičiūtės nuotr.

Fig. 4. Inside kiln C, as seen from the S

smėlio sluoksniu. H_{abs} 126,40 m aukštyje iš krosnies sienelių kyšojo per 5–10 cm išsikišusios plytos, dėtos statiniais. Mūryta vieną plytą dedant gražiai palei sieną, o kitą paliekant išlindusią į priekį – krosnies vidų. Iš viso atidengtos 8 į priekį išsikišusios plytos. H_{abs} 126,27 m aukštyje atidengta susmegusi perdanga, ant kurios degimo metu krauta produkcija. Ji labai prastai išlikusi, laikėsi tik todėl, kad slūgsojo ant smėlio sluoksnio. Perdangos plokštuma sumūryta iš raudonų 30x16x7–8 cm dydžio plytų su braukomis, o jos viršus išplūktas molio sluoksniu. Iš krosnies sienelių išsikišusios plytos ir buvo skirtos šiai perdangai įtvirtinti. Po perdanga tirtas pilkšvo smėlio sluoksnis, kurio apatinėje dalyje gausu angliukų. Įžemis pasiektas kartu su krosnies mūro apačia H_{abs} 125,60 m aukštyje.

Pačios krosnies vidus buvo apvalus, viršuje 90 cm skersmens, ties perdanga – 1,23 m, o ties pakura – 1,29 m. Išorėje ji labiau keturkampio formos. Mūrijant krosnį dažniausiai naudoti akmenys, tačiau viduje buvo ir raudonos masės 30–32x14–16x8–8,5 cm dydžio plytų su braukomis. Vidinės sienelės drėbtos iš molio, o akmenys iš vidaus matosi tik kai kur. Išlikęs krosnies aukštis – 1,6 m. Apatinė dalis nuo dugno iki perdangos – pakura – buvusi 60 cm aukščio. Pakuros anga buvo iš Š pusės. Ji 54 cm pločio ir 32 cm aukščio. Ties pakuros anga slūgsojo iki 7 cm storio suodžių ir angliukų sluoksnis.

Krosnis bent kartą buvo permūryta ją sumažinant – atidengta buvusios pirminės krosnies R sienelė taip pat mūryta iš akmenų, rištų moliu. Tik vėliau buvo išmūryta nauja R sienelė, taip sumažinant krosnies vidų. Pirmosios krosnies vidus turėjęs būti 1,7 m skersmens.

Joje neabejotinai degti dubeniniai kokliai ir pilkos molio masės su grūsto granito priemaišomis virimo puodai (5:2, 4 pav.). Būtent šie dirbiniai, rasti krosnies viduje, ant perdan-

gos, ir yra likę po paskutinio degimo. Tačiau pačios krosnies viduje, jos aplinkoje ir duobėje 16, kurią kasant sunaikinta didžioji dalis krosnies, aptikta daug plokštinių koklių, puoštų kesonais, bei rusvos ar šviesiai rudos molio masės su smėlio priemaišomis puodų ir puodynių, kurių didžioji dalis puošta horizontaliomis linijomis, o dalis dengta žalia glazūra (5:1, 3, 5 pav.). Kokliai ir indai buvo padengti šviesesnės molio masės (angobo) sluoksniu. Daug panašios medžiagos leidžia manyti, jog krosnyje degti ir kesonais puošti kokliai bei minėta renesansinė buitinė keramika.

Krosnies aplinkoje rasta ir neįprasta koklio matrica. Koklių, pagamintų naudojant tokią matricą, nežinoma, o ir ornamentas jos primityvus (6:1 pav.). Greičiausiai ji pagaminta mokantis amato. Dar viena matrica surasta XVII a. II pusės sluoksnyje (6:2 pav.).

Tikėtina, jog šioje vietoje XVII a. buvo ir kauladirbio dirbtuvės: plote 1 rasta gamybinių atliekų. Jos dviejų tipų: XVII a. I pusės sluoksnyje rasta iš galvijo pėdos kaulo padarytų plokštelių su išgręžtomis apie 1 cm skersmens skylutėmis – tai sagų ar karoliukų gamybos atlieka. XVII a. II pusės sluoksnyje aptikta apipjaustytų galvijų pėdos kaulų, tačiau, kas iš jų gaminta, neaišku.

Gamybinė-ūkinė veikla aptariamoje teritorijoje labai suintensyvėjo XVII a. viduryje, kai Š dalyje gerokai išsiplėtė keramikos dirbtuvės: aptiktos dvi keramikos degimo krosnys (A ir B), molio pūdymo duobės bei šulinys. *Krosnis A* (7 pav.) aptikta 3,7 m atstumu į Š nuo buvusios ligoninės pastato 1,45–1,5 m gylyje (H_{abs} 128,95 m aukštyje). Išlikęs krosnies fragmentas buvo 2,4 m ilgio Š–P kryptimi, 0,75–1,25 m pločio bei 50 cm aukščio. Atidengta

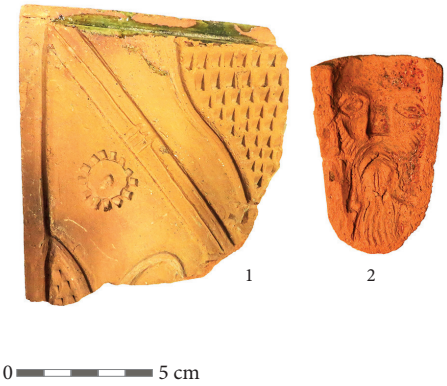

5 pav. Krosnies C aplinkoje rasti indai (1, 3, 5) ir dubeninis koklis (2) bei virimo puodas (4), rasti ant krosnies C perdangos. P. Dobeikio nuotr.

Fig. 5. Vessels (1, 3, 5) and a vessel stove tile (2) found in the vicinity of kiln C and a cooking pot (4) found on top of kiln C

6 pav. Koklių matricos. P. Dobeikio nuotr.

Fig. 6. Stove tile matrixes

7 pav. Krosnys A ir B iš viršaus.
J. Stankevičiūtės nuotr.

Fig. 7. Kilns A and B as seen from overhead

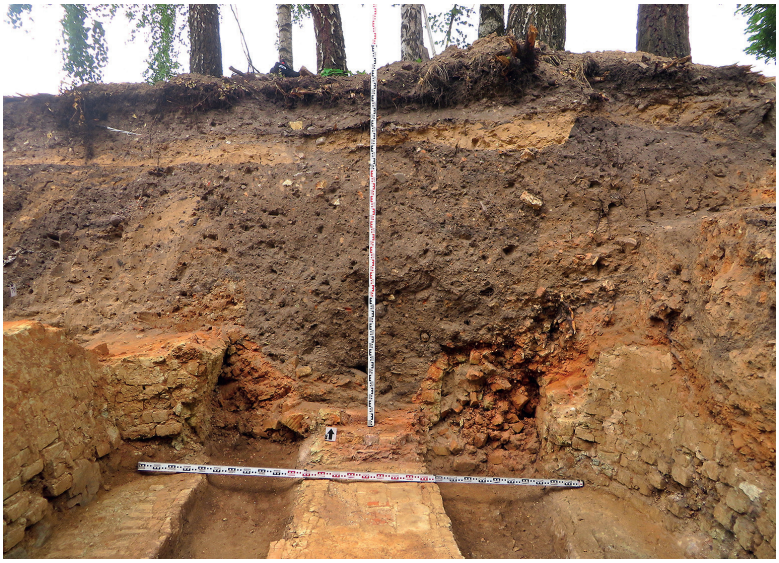

8 pav. Š pjūvis ties krosnies B pakuromis.
J. Stankevičiūtės nuotr.

Fig. 8. The N section at the fireboxes of kiln B

krosnies R sienelė išlikusi per 3 plytų aukštį. Sienelės vidinė dalis (V pusė) stipriai perdegusi, plytos įgavusios geltoną arba žalsvą spalvą, sutrūkinėjusios į fragmentus. Pati krosnis mūryta iš rausvos spalvos 30–31x15x7–8 cm dydžio plytų, kurių dalis su išilginėmis ir skersinėmis braukomis. Krosnies pagrindui naudoti ir pavieniai apie 40x30x30 cm dydžio netašyti akmenys. Į V nuo atidengtos krosnies sienelės atidengta išlikusi 12 cm aukščio ir 35 cm pločio (R–V kryptimi) pakopa (laiptelis), sumūryta iš tokių pat plytų, rištų moliu. Jos viršus fiksuotas H_{abs} 128,62 m. Šalia pakopos, ties H_{abs} 128,51 m altitude, atidengta dalis krosnies dugno. Pastarasis plūktas moliu, kuris perdegęs ir trupa. Pati krosnis įkasta į įžemį. Vertingo sluoksnio aplink krosnį ar jos viduje neišlikę. Krosnies Š, P ir V dalys sunaikintos XX a. II pusėje tiesiant požeminius inžinerinius tinklus. Ši krosnis turėjusi būti gerokai mažesnė nei krosnis B ir galėjo būti naudojama koklių ar buitinės keramikos degimui.

9 pav. Krosnis B iš ŠV. J. Stankevičiūtės nuotr.

Fig. 9. Kiln B, as seen from the NW

Krosnis B (7–9 pav.) atidengta 2 m atstumu į R nuo krosnies A. Kaip ir prie krosnies A neaptikta nesuardyto sluoksnio, po piltiniais XX a. II pusės sluoksniais H_{abs} 129,15 m aukštyje pasiektas įžemis – geltonas smėlis. Krosnis įkasta į įžemį. Jos viduje fiksuoti 3 sluoksniai: centrinėje dalyje, vietomis net iki krosnies dugno, glūdėjo pilko piltinio grunto su griuvenomis sluoksnis, suformuotas užpilant vandentiekio tranšėją. Krosnies vidinės dalies R pakraštyje slūgsojo apie 60 cm storio molio su pilko grunto priemaišomis ir griuvenomis sluoksnis. Po juo ir ant viso krosnies dugno glūdėjo iki 90 cm storio molio su griuvenomis sluoksnis. Pastarajame rasta XVII a. vidurio koklių ir buitinės keramikos fragmentų, sveikų išdegtų ir nebaigtų degti plytų, grindų plytelių, čerpių ir jų fragmentų. Išdegtos plytos buvo geltonos masės su šamoto priemaišomis, su išilginėmis braukomis, 31–31,5x16–16,5x6,5–7,5 cm

dydžio. Grindų plytelės dviejų formų. Daugiausia rasta plytelių, kurių pjūvis trapecijos formos, o plokštumos kvadratinės. Šios plytelės buvo 4–4,5 cm storio, mažesnioji plokštuma 18,5–19,5x17,5–18,5 cm dydžio, o didesnioji – 19,5–20,5x18,5–19,5 cm. Taip pat rastas kitokios grindų plytelės fragmentas. Jos pjūvis buvo stačiakampio formos, abi plokštumos vienodo dydžio, rombo formos. Plytelė buvo 3,7 cm storio, plokštumų dydžio nustatyti nepavyko. Aptikti plokštinių čerpių fragmentai buvo labai smulkūs, matmenų nustatyti nepavyko.

Išvalius visą krosnies vidų paaiškėjo, kad joje nebuvo stacionarios skliautu dengtos kameros degamai produkcijai sukrauti. Skliautai, matyt, krauti iš nedegtų plytų, kiekvieno degimo metu iš naujo. Krosnis mūryta iš 31–32x16–17x7–7,5 cm dydžio raudonu moliu rištų plytų su braukomis. Kampuose naudoti ir susilydžiusių sukibusių plytų bei molio luitai, matyt, paimti iš senesnių krosnių, bei pavieniai akmenys. Krosnies V sienelė buvo permūryta – matyti permūrijimo siūlės. Visos plytos stipriai perdegusios, sutrupėjusios, įgavusios gelsvą arba žalsvą spalvą. Tik kampuose mūras kiek tvirtesnis, storas (iki 50 cm), o pačios sienelės – vienos plytos ilgio storio (apie 32 cm). Jos mūrytos ne stačiai, o su nedideliu nuolydžiu. Apatinė sienų dalis (iki 40 cm aukščio) vietomis dengta molio sluoksniu. Sienos išlikusios nevienodai: P vos 30 cm aukščio, R – 55 cm, o V – 1,3 m. Geriausiai krosnis išlikusi ties PV ir PR kampu, atitinkamai iki 1,8 ir 1,53 m aukščio. Krosnies dalis tarp pakurų išlikusi tik iki 45 cm aukščio – ant jos buvo padėtas vandentiekio vamzdis. Krosnies ŠR ir ŠV kampai bei dalis tarp pakurų mūryti daugiausia iš plytų fragmentų, o dalyje tarp pakurų naudotos ir grindų plytelės. Jos pjūvyje stačiakampio formos, 3,5–4 cm storio ir 18,5–20x18,5–20 cm dydžio.

Nors centrinė krosnies dalis apardyta tiesiant vandentiekį, pjūvyje išryškėjo krosnies pakuros, buvusios iš Š pusės. Geriau išlikusi tik R pakura. Ji buvusi arkos formos, 64–74 cm pločio ir 88 cm aukščio. V pakuros aukštis neaiškus – viršutinė dalis neišlikusi, tačiau, atrodo, turėjusi būti tokio paties aukščio, 60–70 cm pločio. Pakurų arkos turėjusios būti apie 1,4–1,5 m ilgio. Nuo pakurų per beveik visą krosnį išmūryti 40–60 cm pločio, iki 15 cm gylio grioveliai (latakai). Jų dugnas, kaip ir pakurų, plūktas moliu, o šonai išmūryti iš plytų arba grindų plytelių. Visas krosnies dugnas, išskyrus aprašytus griovelius, išmūrytas plytomis arba grindų plytelėmis, kurios dėtos be sistemos ir rištos moliu. Priekrosnis plūktas moliu, kuriame rasta ir smulkių griuvenų. Krosnyje degta statybinė keramika – plytos, grindų plytelės, čerpės ir galbūt kokliai. Ji nugriauta XVII a. viduryje.

1640 m. į R nuo tyrinėtos teritorijos, buvusio misionierių vienuolyno komplekso vietoje Jeronimas Sanguška pradėjo statyti rūmus. Būtent su šių rūmų statyba preliminariai siejamos aptiktos krosnys.

XVII a. viduryje, naudojant nugriovus krosnis likusias statybines atliekas (plytų fragmentus), dabartinio sklypo P dalyje pastatyti 3 mūriniai (iš jų du neabejotinai su rūsiais) pastatai (C, E ir I). Visi jie ilgosiomis sienomis orientuoti Š–P kryptimi ir išdėstyti vienoje eilėje, orientuotoje R–V kryptimi.

Pastato C liekanos atidengtos H_{abs} 132,48 m aukštyje. Atidengta išlikusi pastato V sienos dalis yra 4,6 m ilgio ir 68 cm pločio. Jos išlikęs aukštis nuo grindų – 2,6 m. Pastato vidus užpiltas pilku molingu gruntu su pavieniais XVII a. buitinės ir statybinės keramikos fragmentais. Tik nedideliame apie 50x50 cm plote, H_{abs} 129,94 m aukštyje atidengtos iš netašytų akmenų sukrautos akmeninės grindys. Mūras

10 pav. Pastato E liekanų vaizdas iš P. J. Stankevičiūtės nuotr.

Fig. 10. The remains of building E, as seen from the S

kiautinės konstrukcijos. Sienos vidinė (R) dalis mūryta tvarkingai, daugiausia iš gelsvų 16–17x 6–6,5 cm dydžio puspl yčių su skersinėmis ir išilginėmis braukomis. Sienos išorinė (V) dalis ne tokia tvarkinga: mažesni plytų fragmentai dėti be tvarkos. Sienos vidus užpiltas moliu ir statybinėmis griuvenomis (daugiausia plytų fragmentais). Mūrijant naudotos perdegusios, ne kartą karštoje ugnyje buvusios plytos, kurios apsilydžiusios, neretai įgavusios žalsvą spalvą, dalis plytų tiesiog aprūkusios. Mūrijant naudoti ir susilydę, perdegę plytų ir molio luitai (iki 60x50x40 cm dydžio).

Pastatas E (10 pav.) netaisyklingos formos, kol kas atidengta tik jo Š dalis – Š siena bei iš dalies R ir V sienos. Jis labai apgriautas XX a. šioje vietoje tiesiant elektros kabelius ir buvusį kelią, kai buvo performuotas reljefas. Jo išorėje nesuardyto sluoksnio likę tik duobių vietose, o patys pastato mūrai atidengti iš karto po XX a. sluoksniu (H_{abs} 132,17–131,39 m aukštyje). Atidengtos V sienos pamatinės dalies ilgis buvo 2,9 m, storis – 57 cm, o išlikęs maksimalus aukštis (matuojant iki grindų lygio) – 95 cm. R siena 5,35 m ilgio, 75 cm storio, ties P pjūviu pastato išorėje ji buvo 2,95 m aukščio (pasiekta pamatų apačia), viduje – 2,37 m. ŠR sienos dalis išlikusi iki 85 cm aukščio. Pastatas yra 4,7 m pločio išorėje ir 3,55 m viduje. Atidengtas ilgis viduje ties R siena yra 4,5 m, o ties V – 2,15 m. Š siena netaisyklinga, ties ŠV kampu buvęs pastato atsikišimas, kuris viduje buvo 1,7 m ilgio R–V kryptimi ir 1,2 m pločio Š–P kryptimi. H_{abs} 130,19–130,25 m aukštyje atidengtos iš netašytų akmenų grįstos grindys, nuolaidėjančios P kryptimi, o ties pastato centrine dalimi buvo išgrįstas Š–P kryptimi orientuotas latakas. Grindinys iki mūsų dienų neišliko.

Pastato I liekanos atidengtos 50–70 cm gylyje (H_{abs} 130,95–131,12 m aukštyje), iš karto po XX a. sluoksniu. Pastato Š siena ir dalis grindų

sunaikinta XX a. II pusėje tiesiant nuotekų tinklus. Pastatas tęsėsi už P pjūvio. Atidengta V siena buvo 3 m ilgio ir 50–80 cm storio, išlikusi iki 35 cm aukščio. R siena atidengta iki 2,65 m ilgio, buvo 58 cm storio ir išlikusi iki 45 cm aukščio. Pastatas mūrytas iš plytų ir tašytų akmenų, rištų biriu pilkšvu kalkių skiediniu. Mūras labai prastai išlikęs. Akmenys 20x15x15–55x55x40 cm dydžio. Plytos gelsvos, 29x15x7,5 cm dydžio, su išilginėmis braukomis. Dažnai naudotos pusplytės ir perdegusios, žalsvą spalvą įgavusios plytos. Pastatas buvo 4,45 m pločio (R–V kryptimi) išorėje ir 3,25 m viduje, atidengtas iki 3 m ilgio. Jo vidus užpiltas 60 cm storio griuvenų sluoksniu (plytų, čerpių fragmentais, akmenimis, kalkių skiediniu), po kuriuo ties H_{abs} 130,43 m altitude atidengtos iš netašytų akmenų grįstos grindys. Ties pastato centru suformuotas Š–P kryptimi orientuotas latakas.

11 pav. Sklypo Š dalyje atidengto kelio (gatvės) vaizdas iš ŠV. J. Stankevičiūtės nuotr.

Fig. 11. The road (street) unearthed in the N part of the plot, as seen from the NW

Tarp pastatų C ir E surasta XVII a. pastatyto medinio rūsio (datuojamas pagal ant grindų surastas XVII a. I pusės monetas) su akmenimis grįstomis grindimis liekanų (3 pav.). Rūsys sudegęs, o jo duobė užpilta XVII a. III ketvirtyje. Panašiu metu turėjo būti nugriauti ir minėti mūriniai pastatai, kurių viduje rasta XVII a. II pusės koklių ir Jono Kazimiero šilingų.

Teritorijos Š dalyje XVII a. II pusėje (ar viduryje) akmenimis išgrįstas apie 3 m pločio kelias, orientuotas ŠV–PR kryptimi (11 pav.). Sugretinus atidengtas kelio liekanas su XVIII a. vidurio Vilniaus planu, matyti, kad jei jis tęstųsi PR kryptimi, beveik sutaptų su Rasų gatve.

Tame pačiame plane vaizduojamas susiformavęs Misionierių vienuolynui priklausęs sklypas, o Rasų gatvė baigiasi ties Subačiaus gatve. Tai, jog aptiktas kelias naudotas labai trumpą laiką, patvirtina ir archeologiniai radiniai: po ir virš kelio aptikti tokie patys XVII a. viduriui – II pusei būdingi plokštiniai kokliai. Tiesa, po keliu nerasta Jono Kazimiero šilingų, kurių gana daug aptikta sluoksnyje, susidariusiame virš kelio. Spėjama, jog gatvė šioje vietoje ėjusi jau seniau, o išgrįsta buvo XVII a. viduryje ar II pusėje, galbūt dėl netoli pastatytų rūmų, o XVII a. pabaigoje, kai rūmai atiteko vienuoliams misionieriams, šie išplėtė savo valdas į R, apjungdami amatininkams priklausiusius sklypus, kartu aprėpdami ir minėtą gatvės atkarpą. Dėl to ji tapo nebenaudojama (buvo užpilta).

XVII a. II pusės sluoksniuose gausu statybinių atliekų, siejamų su buvusių Jeronimo Sanguškos rūmų pertvarkymu ir pritaikymu vie-

nuolių reikmėms. Į šio laiko sluoksnius neabejotinai pateko kokliai iš rūmų – herbiniai su „Pogon“ herbu (Sanguškų šeimos herbas) (1:5 pav.) ir su 4 laukų herbu, kurio kairiajame viršutiniame kampe vaizduojama stumbro galva (Vieniavos herbas), o kairiajame apatiniame – gulbė su karūna (Zavišų šeimos herbas – Jeronimo Sanguškos motina buvo Hana Zavišaitė) (1:3, 6, 7 pav.).

Panašu, kad XVII a. II pusėje šiose vietose vis dar gyveno ir dirbo kauladirbys – sklypo Š dalyje (sluoksnyje 5) aptikta gamybinių atliekų.

Duomenų apie XVIII a. vykusią veiklą aptikta nedaug – kultūrinis sluoksnis neišliko arba beveik nesusiformavo, išskyrus P dalį, kur aptiktas fragmentiškai susidaręs iki 20 cm storio sluoksnis be radinių, datuojamas remiantis stratigrafija. Rimtesnių pokyčių įvyko tik šimtmečio pabaigoje, kai pastatyta mūrinė vienuolyno tvora, pagal kurios pamatų duobę nustatyta, jog P dalyje XVIII a. pabaigoje žemės paviršius buvo ties H_{abs} 132,96 m altitude. Tuo pačiu laikotarpiu pastatytas ir iš dalies iki šių dienų išlikęs buvusios vaikų prieglaudos pastatas.

Iš istorinių duomenų žinoma, kad tyrinėtoje teritorijoje XVIII–XIX a. vešėjo vienuolyno sodai ir intensyvesnė ūkinė veikla nevyko. Tik XIX a. 5 dešimtmetyje P dalyje pastatytos mūrinės arklidės (plotas 2, pastatas A). Pagal aptiktus grindinius nustatyta, jog XIX a. viduryje žemės paviršius buvęs H_{abs} 133,62–133,72 m aukštyje, o XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje – H_{abs} 133,19 m aukštyje.

Taigi, tyrinėtoje teritorijoje XVI–XVII a. gyveno ir dirbo amatininkai (metalurgai, keramikai ir galbūt kauladirbiai), kurių dirbtuvės išsidėsčiusios palei šioje vietoje ėjusią gatvę, kuri, spėjama, buvo Rasų gatvės tąsa. Tik nuo XVII a. pabaigos, buvusiuose Jeronimo Sanguškos rūmuose įsikūrus vienuoliams misionieriams, amatininkų dirbtuvės ir gatvės dalis, patekusi į vienuolynui priklausiusį naujai suformuotą sklypą, panaikinti ir įkurti sodai, kurie čia buvo iki XX a.

Sklypo PV dalyje atlikus žvalgomuosius tyrimus ir iki saugaus gylio ištyrus du 2x1 m dydžio šurfus, nustatyta, jog XVIII a. žemės paviršius šioje vietoje buvo ties H_{abs} 129,10 m altitude. XVII a. čia supilti iki 1 m storio žvyro sluoksniai, kurių apačia fiksuota H_{abs} 127,70–128,10 m aukštyje. Žemiau jų slūgso suplautinės kilmės sluoksniai be radinių, kurie tirti iki H_{abs} 126,95 m altitudės. Taigi, tyrinėto sklypo PV dalyje tyrimų metu fiksuota visiškai kitokia situacija.

Subačiaus St. 26

In 2015, an excavation (a total of 3325 m^2) was conducted on the plot at Subačiaus St. 26. Two 2 x 1 m test pits, in which natural soil was not reached owing to its great depth and the loose nature of the soil, were excavated in the SW part of the plot. It was determined that a cultural layer with abundant finds and a varied thickness had formed during various periods on the plot (Figs. 1, 2, 5, 6).

At a depth of about 60 cm in the SW part of the plot was an 18th-century cobble paving, which had survived fragmentally and which lay atop a layer, up to 50 cm thick, with 17th–18th-century finds. Below that, to a depth of 1.7 m, were 17th-century gravel fill layers under which lay, to a depth of 2.6 m, alluvial layers without finds.

The valuable cultural layers around the former hospital building (erected in the second half of the 20th century) had been destroyed during the construction work: in a roughly 10 m wide strip along the N wall and in a roughly 15 m wide strip along the S wall.

The total thickness of the cultural layer in the N part of the plot was about 2.7 m. The upper, 0.5–2 m thick layers have no archaeological value and formed during the 19th–20th centuries. Under them lies a late 16th–17th-century cultural layer, up to 1 m thick, with pits from that time and the remains of a late 16th-century wooden structure. The remains of a cobblestone carriageway (Fig. 11), which dates to the second half of the 17th century and, it is conjectured, could have been part of Rasų Street, were unearthed at this location.

The original surface, a layer of dark grey sandy soil with small pieces of charcoal and 15th-century finds, had survived in the NE and S parts. The 16th–20th-century cultural layer in the S part of the plot had a total thickness of 1.9–2.2 m. A valuable 16th–17th-century cultural layer horizon was recorded from a depth of 1.2 m.

In the investigated area, wooden buildings had been erected already in the late 16th century but starting in the mid-17th century both masonry (the remains of three having been unearthed) (Fig. 10) and wooden buildings (the remains of one with a basement with a stone floor having been found) (Fig. 3) were erected. Masonry buildings were also built in this area in the 19th century. In the 16th–mid-17th centuries, this area was the site of metallurgical, pottery, and perhaps bone workshops: in the S part (area 2) crucible fragments and copper droplets were found, in the N part (area 1) a late 16th-century household pottery and stove tile kiln labelled C (Fig. 4), two mid-17th-century structural ceramics and perhaps household pottery kilns labelled A–B (Figs. 7–9), contemporaneous clay preparation pits 13–14, and a well were discovered. Bone production waste was likewise found in the 17th-century layers in the N part of the plot.

Justina Stankevičiūtė

Subačiaus gatvė 41

2015 m. KVP tęsė 2014 m. pradėtus archeologinius tyrimus Vilniaus mieste, Subačiaus g. 41, „Tarptautinės Amerikos mokyklos Vilniuje“ („The American International School of Vilnius“) teritorijoje. Čia statomas sporto salės pastatas, priestatas (sujungsiantis sporto salę su mokykla) bei futbolo aikštė, rekonstruojama automobilių stovėjimo aikštelė ir įrengiami nauji inžineriniai tinklai. 2015 m. vykdyti inžinerinių tinklų įrengimo darbai, statyta futbolo aikštė, vyko automobilių stovėjimo aikštelės rekonstrukcija ir aplinkos tvarkymas. Šių darbų metu vykdyti detalieji tyrimai ir žvalgymai.

2010 m. žvalgomuosius tyrimus šiame sklype atliko R. Žukovskis. Jų metu ištirti 6 šurfai, iš viso 24,5 m^2 plotas. Aptikta pavienių žmonių kaulų ir XVI–XX a. radinių (*ATL 2010 metais*, V., 2011, p. 432–434). 2014 m. sklype vykdyti archeologiniai tyrimai, kurių metu ištirtos 3 perkasos ir 10 šurfų, iš viso 43,8 m^2 plotas. Žvalgyta 1717 m^2 dydžio teritorija, detaliai ištyrinėtas 284 m^2 plotas. Nustatyta, jog sklype susiformavęs įvairios struktūros ir chronologijos kultūrinis sluoksnis, sklypo R dalyje aptiktos XVI a. II pusės – XVII a. laikotarpio kapinės.

Suprojektuotų požeminių inžinerinių tinklų vietose sklypo V dalyje, mokyklos automobilių aikštelės ir būsimo futbolo stadiono teritorijoje, ištirta 10 šurfų (13,8 m^2 plotas). Tyrimų metu nustatyta, kad 0,75–2,05 m gylyje slūgso XVII a. sluoksniai su į įžemį įkastomis iki 1 m gylio ūkinėmis duobėmis.

Sklypo centrinėje dalyje, statomo priestato ir sporto salės vietoje, žvalgyti iki 4,5 m storio supiltiniai XX a. sluoksniai, kuriuose rasta pavienių žmonių kaulų ir XVII–XX a. radinių.